

**Бібліотеки та інформаційні ресурси в сучасному світі
науки, культури, освіти та бізнесу:
підсумки 11-ї міжнародної конференції «Крим-2004»**

З 7 по 11 червня 2004 р. у Судаку та інших містах Криму (Євпаторії, Коктебелі, Новому Світі, Сімферополі, Старому Криму, Феодосії) проходила 11-та міжнародна конференція «Бібліотеки та інформаційні ресурси в сучасному світі науки, культури, освіти та бізнесу». Головний організатор форуму – Державна публічна науково-технічна бібліотека (ДПНТБ) Росії, співорганізатори – Міністерство культури і мистецтв України, Міністерство культури Російської Федерації, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (НБУВ), Російська державна бібліотека (РДБ). Оргкомітет очолював президент Міжнародної асоціації розробників і користувачів електронних бібліотек і нових інформаційних технологій, президент Міжнародного бібліотечного, інформаційного та аналітичного центру, перший заступник директора ДПНТБ Росії, д-р техн. наук, проф. Яків Леонідович Шрайберг. Головна тема форуму 2004 р. – «Роль бібліотек, видавництва і виробників інформаційної продукції в еволюції сучасного суспільства».

У роботі конференції взяли участь 1500 фахівців з 40 країн (у тому числі 400 з України і 950 з Росії). Зросла кількість представників владних структур та бізнесменів. У програму конференції було включено засідання 17 секцій, 12 семінарів, кілька десятків круглих столів, презентацій, виїзних сесій тощо. Учасники форуму виголосили 400 доповідей і повідомлень.

Традиційною для конференції була щорічна доповідь голови оргкомітету Я. Л. Шрайберга, яка мала назву «Світові тенденції розвитку бібліотечно-інформаційної сфери та їх відображення на теренах СНД». У ній він охарактеризував основні чинники, які визначатимуть розвиток бібліотечно-інформаційних інституцій: стрімке зростання обсягів електронної інформації та формування колекцій електронних документів; коригування стратегії формування фондів у зв'язку з розширенням можливостей телекомунікаційного доступу до віддалених інформаційних ресурсів; використання Інтернет-технологій і визначення особливого статусу бібліотек як гарантів загальнодоступності мережевої інформації; розвиток нормативної бази

для діяльності бібліотек в електронному середовищі з урахуванням авторського права; проведення теоретичних досліджень, спрямованих на визначення нових функцій бібліотек в інформаційному суспільстві.

Концептуальні положення, викладені в доповіді голови оргкомітету конференції, знайшли логічне продовження у виступах начальника відділу бібліотек та інформаційних мереж Міністерства культури і мистецтв України Т. М. Прокошевої та начальника відділу бібліотек Міністерства культури Російської федерації Є. І. Кузьміна, темами яких були, відповідно, «Бібліотеки в інформаційному просторі України: нові технології, нові можливості» та «Бібліотеки і проблеми створення глобального суспільства знань». Суть доповіді Т. М. Прокошевої – необхідність активізації бібліотеками роботи з електронними ресурсами та Інтернет-технологіями. Зосередження зусиль бібліотечної України в цьому напрямі вже дає результати – сайти регіональних бібліотек трансформуються в регіональні інформаційні портали, відбувається активізація використання зарубіжних наукових електронних журналів, безпосередньо в бібліотеках користувачам надаються ресурси баз даних з нормативними актами України. У доповіді Є. І. Кузьміна наголошувалось, що в умовах глобалізації бібліотеки мають стати не лише центрами інформаційних комунікацій, а й осередками знань, освіти, культури. Просуваючись у цьому напрямі вони зміцнять свої позиції в суспільстві та забезпечать підвищення власного статусу. Про необхідність урахування іншого аспекту розвитку бібліотек – як стратегічних партнерів бізнесу та владних структур – свідчить доповідь губернатора Новгородської області М. М. Прусака «Торговельні зв'язки та інформаційний обмін у Європі: від середніх віків до сьогодення. Спроба розвитку нової історичної концепції», що була представлена на пленарному засіданні.

**КОРПОРАТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ
ТА СИСТЕМИ**

Конференція «Крим-2004» проходила під знаком інтеграції – кількість доповідей, присвячених проблемі взаємодії бібліотек, була найчисельні-

шою. З одного боку, це свідчить про зростаючі можливості трансформації нових технологій у нові форми співробітництва бібліотек для якісного підвищення ефективності їх діяльності. З іншого, розмаїття представлених матеріалів є ознакою того, що просування в напрямі створення корпоративних бібліотечних технологій і систем здійснюється методом «спроб і помилок».

Прикладом успішної реалізації корпоративної системи варто вважати АРБІКОН – Асоціацію Регіональних Бібліотечних Консорціумів, засновану 2002 року Російською книжковою палатою (РКП), Некомерційним фондом підтримки книговидавництва, освіти та нових інформаційних технологій «Пушкінська бібліотека» і Санкт-Петербурзьким політехнічним університетом. Географія АРБІКОН – 54 регіони Росії, 13 консорціумів, кілька сотень публічних, академічних бібліотек і вищих навчальних закладів, а також ряд бібліотек федерального рівня. Сукупні інформаційні ресурси Асоціації включають 25 млн бібліографічних записів і 50 тис. повнотекстових документів. Виконавчий директор АРБІКОН, директор Інституту корпоративних бібліотечно-інформаційних систем Санкт-Петербурзького державного політехнічного університету А. І. Племнек повідомив про проекти Асоціації. Основним є проєкт використання записів поточної національної бібліографії РКП для створення електронних каталогів бібліотек. У рамках цього проєкту всі члени АРБІКОН упродовж двох років отримують безкоштовний доступ до виставлених РКП в Інтернеті бібліографічних записів. Слід відзначити високу оперативність обробки поточних надходжень у РКП (не більше тижня з дня отримання документа), а також повноту представлення елементів бібліографічних даних у записах. Члени АРБІКОН отримують також доступ до аналітичних розписів газетних і журнальних статей, які створені РКП після 2000 р. Серед інших проєктів Асоціації потрібно виділити створення та розвиток технологій доступу до розподілених інформаційних ресурсів бібліотек, а також організацію чотирьох тренінг-центрів підвищення кваліфікації бібліотечних фахівців (у Москві, Новосибірську, Санкт-Петербурзі та Томську). У перспективі АРБІКОН має намір реалізувати проєкти створення сумісної зі світовими системами електронної доставки документів корпоративної передплати на традиційні та нетрадиційні інформаційні ресурси, а також встановлення партнерських зв'язків із зарубіжними асоціаціями та великими бібліотеками, насамперед країн СНД.

Результативна діяльність АРБІКОН поставила

під сумнів перспективи заснованого РДБ і Російською національною бібліотекою (РНБ, Санкт-Петербург) Національного інформаційно-бібліотечного центру ЛІБНЕТ. Первісно він мав здійснювати корпоративну каталогізацію поточних надходжень до фондів паранаціональних російських бібліотек з наступним поширенням бібліографічних записів на комерційних засадах. Але сьогодні це завдання вже реалізовано АРБІКОНОм (при цьому записи в даний час поширюються безкоштовно). Генеральний директор вищезгаданого центру Б. Р. Логінов виступив на конференції з доповіддю «Створення зведеного електронного каталогу бібліотек Росії у рамках проєкту розвитку загальноросійської інформаційно-бібліотечної комп'ютерної мережі ЛІБНЕТ: результати роботи та плани на 2004–2005 рр.». Це завдання успішно вирішується в рамках АРБІКОН, де інтеграція бібліографічних ресурсів здійснюється і шляхом формування зведених електронних каталогів окремих консорціумів, і шляхом використання телекомунікаційного протоколу Z39.50. Слід сказати, що російські паранаціональні бібліотеки сьогодні втратили лідерство в сфері формування єдиного бібліографічного простору країни, передавши його АРБІКОНОу, одну з провідних ролей у якому відіграє Російська книжкова палата.

Серед прикладів успішно реалізованих корпоративних технологій і систем слід відзначити Зведений каталог науково-технічної літератури, про розвиток якого проінформувала М. О. Рагімова (ДПНТБ Росії); програмно-технологічні рішення фахівців Сибірського відділення Російської академії наук О. Л. Жижимова, М. О. Мазова, А. М. Федотова зі створення програмних модулів Z-ІРБІС, які інтегрують розподілені бази даних; службу електронного замовлення та доставки документів у бібліотечному консорціумі, наведену в доповіді співробітників Санкт-Петербурзького державного політехнічного університету В. В. Глухова, А. І. Племнека, О. В. Дементьєвої.

Окремо слід зупинитись на спільній доповіді Р. Б. Григянець (Національний центр інформаційних ресурсів та технологій Білорусі) і Г. В. Макаревича та Є. В. Степанцової (Національної академії наук Білорусі) «Корпоративна система бібліотечної автоматизації». У ній вони доводять, що роботи з інформатизації бібліотек на сучасному етапі з самого початку необхідно орієнтувати на створення корпоративних систем і електронних бібліотек на основі Інтернет-технологій. Підхід білоруських колег доцільно використати при реалізації започаткованої 2003 року «Програми інформатизації НАН України». З урахуванням реалій у рамках згаданої

програми має сенс приступити до створення «Корпоративної науково-інформаційної системи НАН України» як інтеграційної основи інформаційного простору наукових і освітніх установ держави.

ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ

З доповідей названої проблематики знаковою варто назвати «Зміну стратегії формування фондів наукових бібліотек (на прикладі ЦНБ НАН Білорусі)», представлену Н. Ю. Берьозкіною та О. Н. Сикорською. Її суть – у необхідності оптимального поєднання комплектування документами на паперових носіях і компакт-дисках з організацією телекомунікаційного доступу до зовнішніх електронних ресурсів. РДБ взагалі включає зовнішні ресурси, до яких у даний час вона має доступ, до складу своїх фондів. Якщо ж ці ресурси стають недоступними, проводиться їх «списування». На наш погляд, такі операції не мають належного бібліотекознавчого обґрунтування і є недоцільними.

Питання комплектування фондів бібліотек традиційними документами розглядалися в аспекті формування єдиного інформаційного поля книговидавців, книгорозповсюджувачів і бібліотек. При цьому в Росії у цій царині має місце жорстка конкуренція, оскільки при певній усталеності принципів і технологій комплектування існує кілька десятків партнерів бібліотек. Набуває поширення тенденція поєднання фірмами видавничих функцій з функціями розповсюдження документів. Однак, основний потік нових надходжень до російських бібліотек сьогодні проходить через Центральний колектор бібліотек «БІБКМ» і Центральний колектор наукових бібліотек, які надають більший сервіс і мають розгалужені мережі представництв у всіх регіонах Росії.

Особливо слід зупинитися на формуванні зібрань електронних інформаційних ресурсів. Російський фонд фундаментальних досліджень виступив спонсором створення в Москві Національного електронно-інформаційного консорціуму, який вирішує проблему оперативного доступу до зарубіжних наукових джерел інформації шляхом централізованої закупівлі електронних журналів і організації телекомунікаційного доступу до них у спеціально створеній Науковій електронній бібліотеці, яка знаходиться в Москві. У названій бібліотеці впродовж п'яти років накопичено до 5 тис. найменувань журналів із загальною кількістю випусків понад 200 тис. Цими корпоративними ресурсами в телекомунікаційному режимі користується більше 800 наукових і освітніх установ Росії. За

словами виконавчого директора консорціуму О. Ю. Кузнецова, для комплектування фонду бібліотеки всіма науковими електронними журналами потрібно щорічно 20 млн доларів. У минулі роки на передплату електронних журналів з різних джерел фінансування виділялося до 5 млн доларів. У 2004 р. у зв'язку з адміністративною реформою федеральних структур Росії питання фінансування передплати на електронні інформаційні ресурси не вирішене. Якби консорціум при підписанні договорів з постачальниками електронних ресурсів (EBSCO, Elsevier, Emerald, LexisNexis, ProQuest тощо) погодився лише на телекомунікаційний доступ до баз даних цих фірм, у 2004 р. російські вчені і фахівці на певний час взагалі не мали б доступу до зовнішніх джерел інформації. Завдяки ж накопиченню у Науковій електронній бібліотеці ресурсам інформаційне обслуговування не припиняється. З наявних ресурсів найбільшим попитом користуються продукти фірм Elsevier (природничі, технічні, медичні та аграрні науки) і EBSCO (переважно суспільні та гуманітарні науки). В даній економічній ситуації фахівці Наукової електронної бібліотеки приступили до формування російськомовних ресурсів, а також розглядають підходи до каталогізації наукових Інтернет-ресурсів. В Україні при організації доступу до зовнішніх джерел інформації необхідно врахувати російський досвід, оскільки сьогодні лобіюється підхід, згідно з яким досить мати телекомунікаційний доступ до зарубіжних журналів, а накопичення їх електронних версій в Україні не потрібне. Така позиція неприпустима в аспекті інформаційної безпеки держави!

Кількість доповідей і повідомлень, присвячених технологіям формування фондів електронних документів безпосередньо в бібліотеках, була незначною. Університетські бібліотеки надають пріоритет скануванню підручників (це дозволяє вирішити проблему інформаційного забезпечення навчального процесу), універсальні наукові бібліотеки здійснюють переведення в електронну форму історико-культурних фондів. Є. І. Кузьмін (Міністерство культури Російської Федерації) повідомив про міжнародний проект Minerva Plus, який передбачає мережеву взаємодію Міністерств культури європейських країн для координації та активізації діяльності бібліотек з поцифрування культурної і наукової спадщини. Л. Й. Костенко (Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського) проінформував про технологію формування та використання інформаційних ресурсів Наукової електронної бібліотеки України.

Учасники конференції виявили підвищений інтерес до галузевих серій електронних видань на компакт-дисках, створення і поширення яких є на прямом використанні ресурсів Бібліотеки і має привести до започаткування нової складової системи розповсюдження документів. Організація випуску таких електронних видань у бібліотеках будь-яких країн не викликала б ніяких ускладнень і отримала всіляку підтримку з боку владних структур. Закон України від 17 січня 2002 року № 2953-III «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування», спрямований, за задумами парламентаріїв, на боротьбу з поширенням «піратських» копій компакт-дисків, у його чинній редакції гальмує не лише реалізацію відповідного інноваційного проекту Бібліотеки, а й у цілому просування нашої країни до е-суспільства.

Значна кількість доповідей і повідомлень була присвячена проблематиці інформаційно-лінгвістичного забезпечення автоматизованих систем бібліотек. Е. Р. Сукіасян (РДБ) повідомив про загальну концепцію та програму розвитку Бібліотечно-бібліографічної класифікації на період до 2010 р., О. О. Лаврьонова (РДБ) – про національний файл географічних назв, В. В. Скворцов (РНБ) – про розвиток системи форматів RUSMARC. Представники ряду медичних бібліотек розповіли про досвід використання тезауруса MeSH. Відбулися презентації: баз даних УДК, ББК і ДРНТІ на компакт-дисках у середовищі універсального автоматизованого робочого місця систематизатора системи ІРБІС; видання «Российские правила каталогизации» на компакт-диску; видань «Руководство по UNIMARC для библиографических данных. Изменения и дополнения 3» і «Основные положения формата MARC для авторитетных записей». Російськими колегами було проведено щорічне засідання експертної ради Національної служби розвитку системи форматів RUSMARC.

Окремо слід зупинитися на доповідях «Огляд завдань і методів змістовної обробки електронних даних, роль метаданих для практичних завдань змістовної обробки» В. В. Соколовського (ДПНТБ Росії), «Про індексацію документів на основі об'єктної моделі» колективу фахівців Свердловської обласної наукової універсальної бібліотеки ім. В. Г. Белінського та «Розподіл ключових слів за рубриками ДРНТІ в базі даних електронного каталогу ДПНТБ Росії» К. О. Сбойчакова (ДПНТБ Росії).

У першій визначено завдання змістовної обробки, до яких віднесено: контекстно-вільний пошук інформації, вилучення фрагмента тексту з інформаційного масиву та його представлення у формалізованому вигляді, генерація нових правильно побудованих текстів, автоматизоване реферування, класифікація (віднесення тексту до певної категорії), кластеризація (виділення груп об'єктів з подібними властивостями), знаходження виключень (пошук об'єктів, які за своїми властивостями виділяються з загальної маси) і пошук пов'язаних властивостей об'єктів. Автор доходить висновку, що незважаючи на відмінності перераховані завдання допускають послідовне використання і можуть бути пов'язані між собою на рівні метаданих. При цьому взаємозв'язок на рівні синтаксису може забезпечити розширювана мова розмітки текстів XML (eXtensible Markup Language), а на рівні семантики – Semantic Web (мережа, в якій встановлено семантичні зв'язки між документами).

Авторами другої доповіді запропоновано формальну мову для автоматизованої індексації документів і встановлення семантичних зв'язків між ними.

У третій – К. О. Сбойчаковим викладено результати практичного застосування методів інформетричного аналізу бібліографічних записів електронного каталогу ДПНТБ Росії, що дозволило проводити авторубрикацію повних текстів, встановлювати оцінку достовірності класифікації документів і відслідковувати зміни в часі термінів предметних галузей.

Ці доповіді сьогодні мають переважно теоретичне значення, але розвиток закладених у них концептуальних положень має вивести інформаційні системи бібліотек на якісно новий рівень і сприяти їх трансформації в інтелектуальні системи, що проводитимуть бібліометричні, інформетричні та наукометричні дослідження у великих масивах інформації й дають змогу створювати нові знання.

На конференції значна увага приділялася новій формі інформаційного сервісу – віртуальному довідково-інформаційному обслуговуванню. Про започаткування та розвиток цієї форми обслуговування віддалених користувачів проінформували О. Д. Жабко (РНБ), О. Л. Кабачек (Російська державна бібліотека для дітей, Москва), А. О. Пурник (Міжрегіональна асоціація ділових бібліотек, Москва) та ряд інших учасників форуму. У ряді бібліотек навіть з'явилася нова посада – оператор віртуальної довідково-інформаційної служби.

НАУКА ТА ОСВІТА

Ключовими питаннями, які розглядалися на секції «Бібліотекознавство, бібліографознавство та книгознавство», стали питання професійної термінології. Стрімке проникнення в бібліотечну справу комп'ютерних технологій призвело до появи ряду термінів, які тлумачаться неоднозначно. Досить назвати лише таку низку синонімічних словосполучень, як «електронна бібліотека», «цифрова бібліотека», «віртуальна бібліотека», «мережева бібліотека», «онлайнова бібліотека» і навіть «гібридна бібліотека». Останній термін голова оргкомітету конференції Я. Л. Шрайберг охарактеризував як нісенітницю, оскільки згідно з енциклопедичним визначенням «гібрид» – це організм, отриманий у результаті схрещування генетично різних видів, а в «гібридній бібліотеці» схрещування творів друку з комп'ютерами не відбувається. Ю. М. Столяров (Московський державний університет культури і мистецтв) з цього приводу виступив з доповіддю, яка мала влучну назву «Агресивні інформатичні алогізми». У ситуації, котра склалася, доцільно згадати вислів Рене Декарта: «Визначте значення слів і ви звільните людство від половини його непорозумінь». У ключовій доповіді Т. Ф. Берестової (Челябінська державна академія культури і мистецтв) «Стандартизація професійної термінології суб'єктів інформаційного простору: стан, перспективи розвитку» проведено аналіз термінологічних стандартів і довідників у сфері бібліотечної, архівної, музейної справи та науково-інформаційної діяльності з 1970 р. і виявлено зростаючу неузгодженість між ними. Доповідачка пояснює це відносною молодістю інформаційних наук і їхнім автономним розвитком. Магістральним напрямом вирішення поставленої проблеми вона вбачає розробку нового покоління термінологічних словників і стандартів, які первісно враховували б єдність інформаційного простору бібліотек, архівів і музеїв. При цьому процес формування оновленої терміносистеми має йти в тісній співпраці з аналогічною діяльністю світового співтовариства.

Не менш актуальною була й доповідь Ю. П. Мелентьєвої (Науковий центр досліджень книжкової культури при Академвидавцентрі «Наука» РАН) «Бібліотекознавство: можливі та реальні небезпеки на шляху подальшого розвитку». Доповідачка констатувала, що визначення об'єкта бібліотекознавства – головне для цієї науки. У 80-х рр. ХХ ст. утвердилося уявлення про те, що об'єктом бібліотекознавства є «бібліотека як сукупність чотирьох структурних елементів: книги, читача,

бібліотекаря, матеріально-технічної бази». Однак сьогодні ця концепція, на її думку, не відповідає потребам подальшого розвитку бібліотечної науки та осмислення процесів входження бібліотек у електронне середовище. Загрози розвитку бібліотекознавству доповідачка вбачає в згортанні бібліотекознавчих досліджень у цілому та теоретичних аспектів бібліотекознавства зокрема, несприйнятті рядом фахівців зовнішніх реалій, пов'язаних з поглибленням інтеграції бібліотек з іншими суспільними інститутами, а також у скороченні прийому на бібліотечні факультети та зменшенні місць у аспірантурі зі спеціальності «Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство».

Про обґрунтованість висновків Ю. П. Мелентьєвої може свідчити таке. На конференції з доповіддю «Державна програма розвитку Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського на 2005–2010 рр.» виступив заступник генерального директора бібліотеки А. О. Чекмарьов. У ній він назвав ряд інноваційних проектів, які передбачається реалізувати упродовж згаданого періоду для трансформації бібліотеки в головний науково-інформаційний комплекс держави (зокрема, створення веб-порталу для каталогізації й архівування значущих для України ресурсів глобальних інформаційних мереж, розробку методів і засобів інтелектуальної обробки інформації та творення нових знань тощо). Певна частина учасників конференції висловила сумнів – чи є ці завдання бібліотечними? Виникнення подібних питань зумовлено саме відсутністю наукового обґрунтування бібліотекознавцями стратегічних напрямів розвитку бібліотек у електронному середовищі та створення теоретичних засад їх трансформації в базові документно-комунікаційні комплекси глобального інформаційного простору.

У рамках секції «Бібліотечні кадри, професія та освіта» було проведено презентацію низки навчальних посібників і сумісного проекту ДПНТБ Росії, Московського державного університету культури і мистецтв та компанії «FLY-Inform» з дистанційного навчання магістрів у сфері бібліотечно-інформаційної освіти. В. К. Скнар і І. А. Шевченко (Державна академія керівних кадрів культури і мистецтв, Київ) розповіли про досвід використання Інтернет-технологій у безперервній освіті бібліотекарів і формування змісту навчальної дисципліни «Інформаційна культура», В. В. Загуменна (Київський національний університет культури і мистецтв) – про сучасні тенденції розвитку бібліотечно-інформаційної освіти в Україні, А. І. Земсков (ДПНТБ Росії) – про організацію дистанційного

навчання на базі методичних напрацювань ДПНТБ Росії, В. Л. Леонт'єв (Міжнародний університет бізнесу та нових технологій, Ярославль) – про досвід створення електронних навчальних посібників.

Порушувалися на конференції і питання приєднання до Болонського процесу. Останній було ініційовано 1999 року міністрами освіти 29 європейських країн, які підписали Болонську декларацію, в якій головною метою проголошувалась побудова до 2010 року загальноєвропейського простору вищої освіти (The European Higher Education Area), в якому викладачі та студенти зможуть безперешкодно пересуватися, а їхні кваліфікації будуть визнаватися. Болонський процес має відкритий характер і географічно він не обмежений рамками Європейського Союзу. Його учасниками можуть стати й інші країни, які доведуть свою готовність дотримуватися мети та принципів Болонського процесу в системі вищої освіти. На сьогодні 40 європейських країн (у тому числі Росія) вже підписали Болонську декларацію. Очевидно, що в цьому питанні альтернативи для України немає. Для нашої держави участь у Болонському процесі є ще одним шансом активізувати та оптимізувати політику, спрямовану на реалізацію стратегії євроінтеграції, сприяти підвищенню якості освіти, вирішити проблему визнання українських дипломів за кордоном. На наступній конференції європейських міністрів освіти в Бергіні (Норвегія) у 2005 р. українська делегація буде порушувати питання про приєднання нашої держави до Болонського простору.

Однак, незважаючи на повну очевидність необхідності приєднання до Болонського процесу він не сприймається значною частиною професорсько-викладацького складу університетів на теренах СНД. Справа в тому, що «болонці» визнають близько 100 спеціальностей, за якими має здійснюватися підготовка бакалаврів і магістрів. Приблизно така ж кількість професій була і в системі вищої та середньої спеціальної освіти колишнього СРСР. Після його розпаду перейменування інститутів в університети й отримання останніми значної самостійності розпочався лавиноподібний процес створення нових спеціальностей. Сьогодні їх кількість в університетах СНД досягла 500 (як приклад нових професій можна назвати «перукарську майстерність» та «документознавство», що пропагуються в Україні як елітні). 80% наявних спеціальностей буде неминуче ліквідовано Болонським процесом, і головну роль при цьому відіграватимуть студенти – вони не бажатимуть навчатися

професіям, які не даватимуть їм навіть теоретичних можливостей працювати за фахом за кордоном.

СПЕЦІАЛЬНІ ЗАХОДИ КОНФЕРЕНЦІЇ

Традиційно під час проведення форуму проходили щорічні конференції Міжнародного бібліотечного, інформаційного й аналітичного центру та Міжнародної асоціації користувачів і розробників електронних бібліотек і нових інформаційних технологій (ЕБНІТ). На них наводилися звіти про діяльність асоціацій, вручалися посвідчення новим членам, уточнювалася стратегія та тактика розвитку на перспективу. Було проінформовано про організацію в Україні та Білорусії офіційних представництв Міжнародної асоціації ЕБНІТ, які очолюватимуть, відповідно, Л. Й. Костенко (Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського) і В. О. Голубєв (Білоруська сільськогосподарська бібліотека). На робочій нараді Представництва Асоціації в Україні досягнуто домовленості про те, що українізацію системи автоматизації бібліотек ІРБІС32 здійснюватимуть фахівці Кіровоградської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Д. І. Чижевського, а ІРБІС64-UNICODE – спеціалісти Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.

Під головуванням Президента Української бібліотечної асоціації, директора Науково-технічної бібліотеки Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут» (НТУУ «КПІ») В. Г. Дригайла відбулося розширене засідання цієї громадської організації. У підготовку проведення засідання значний внесок зробили С. І. Барабаш (НТУУ «КПІ») і О. В. Шишка (Науково-технічна бібліотека Національного університету «Львівська політехніка»).

Велику зацікавленість учасників конференції викликали презентації публікацій наших земляків. Це – друге, перероблене та доповнене матеріалами Росії і Білорусії видання книги «Основи управління бібліотекою вищого навчального закладу» (автори – В. Г. Дригайло, В. М. Волинець, О. В. Башун) і представлені директором Державної наукової медичної бібліотеки України Р. І. Павленко два випуски бібліографічного посібника «Медицина в Україні: видатні медики».

На постійно діючій виставці під час роботи конференції було представлено інформаційну та видавничу продукцію бібліотек і системи їх автоматизації. На стенді ДПНТБ Росії О. Й. Бродовським і С. М. Дунаєвською було проведено презентацію нового покоління системи ІРБІС – ІРБІС64-UNICODE. Вона реалізована за архітектурою

«клієнт–сервер», практично не має кількісних обмежень на параметри (зокрема, максимальний розмір запису доведено до 4 GB), має можливість використання веб-технологій як читача, так і каталогізатора. За своїми функціональними можливостями ІРБІС вийшов на рівень кращих світових систем автоматизації бібліотек, вигідно відрізняючись від них ціновими характеристиками та наявністю підтримки всього розмаїття традицій вітчизняної бібліотечної справи (зокрема, друку каталожних карток). Користувався популярністю і стенд науково-виробничого об'єднання «Інформ-система» (Москва), де Л. В. Левовою та С. В. Єфремовим презентувалася система автоматизації бібліотек MARK-SQL.

Слід зазначити, що ці дві системи використовуються в ряді українських бібліотек. Про географію їх поширення в нашій державі інформували дистриб'ютори ІРБІС Т. І. Березна (приватне підприємство «Матрикс», Київ), О. М. Волохін (Кіровоградська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Д. І. Чижевського), Л. З. Рудзький (державне підприємство «Технопром», Київ), а також В. О. Копанєва (приватне підприємство «Обрій», Київ), яке здійснює дистриб'юцію MARK-SQL. Позитивну оцінку цим системам давали і їх користувачі, зокрема Н. В. Дика та І. Д. Чорний з Центральної бібліотеки Національного банку України, де встановлено ІРБІС, і І. Г. Торлін з Національної бібліотеки України для дітей, у якій використовується MARK-SQL.

На виставці була представлена і видавнича продукція бібліотек. Потрібно констатувати суттєвий прогрес російських книгозбірень у підготовці та виданні наукової й інструктивно-методичної літератури з усіх питань розвитку бібліотечної справи на сучасному етапі: РДБ, РНБ і ДПНТБ Росії щорічно випускають кілька десятків видань, у яких розглядаються актуальні питання сучасного бібліотекознавства, бібліографознавства та науково-інформаційної діяльності.

ВИСНОВКИ

1. З урахуванням розгортання робіт у рамках «Державної програми розвитку Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського на 2005–2010 рр.» і «Програми інформатизації НАН України» набуває актуальності проблема створення корпоративної науково-інформаційної системи

НАН України як інтеграційної основи для розбудови єдиного науково-інформаційного простору держави. До основних завдань при започаткуванні цієї системи слід віднести формування наукової електронної бібліотеки публікацій Академії.

2. Передплату на серіальні видання потрібно поступово переорієнтувати на оперативне отримання інформації в електронній формі. При цьому слід поєднувати як телекомунікаційних доступ до зовнішніх джерел інформації, так і формування фонду електронної періодики на компакт-дисках безпосередньо в бібліотеці. Наявність останнього – одна зі складових інформаційної безпеки України. Доцільно також започаткувати роботи з каталогізації значущих для України науково-інформаційних ресурсів глобальних комп'ютерних мереж.

3. Потребує уваги проблема розробки наукових засад комп'ютерного інформаційного аналізу змісту інформаційних ресурсів і творення нових знань. Як першочергове завдання доцільно розглядати створення програмно-технологічного забезпечення для проведення бібліометричних, інформометричних і наукометричних досліджень у електронних ресурсах.

4. При проведенні теоретичних досліджень слід визнати пріоритетним: наукове обґрунтування шляхів трансформації бібліотек у базові документно-комунікаційні комплекси глобального електронного середовища, головні центри забезпечення суспільства загальнодоступною інформацією.

5. Розвиток бібліотечної освіти має здійснюватися з урахуванням Болонського процесу і переорієнтуватися з випуску фахівців за широким спектром професій на підготовку бакалаврів і магістрів за визначеними «болонськими» спеціальностями.

6. Необхідно посилити увагу до інформаційного забезпечення розвитку бібліотечної справи та науково-інформаційної діяльності в Україні шляхом повнішого комплектування профільними виданнями зарубіжних країн на традиційних і електронних носіях.

Леонід Костенко,

канд. техн. наук,

керівник центру бібліотечно-інформаційних

технологій НБУВ;

Анатолій Чекмарьов,

канд. екон. наук,

заст. генерального директора НБУВ